

Tallinna 24. Keskkooli kujunemine

KUNSTIKALLAKUGA KOOLIKS

Mismoodi oli nõukogude rangete bürokraatlike ja ideoloogiliste raamide tingimustes võimalik asutada kunstikallakuga kooli? Kuidas põhjendati teaduslikult kunstikooli eeliseid, võrreldes tavakooliga? Ja kuidas ühendati õppetöö teadusliku uurimisega? Kuidas oli võimalik kujundada kunstiõpetuse abil ühest keskpärasest tavakoolist selline, millest hakati eeskuju võtma ka teistes nõukogude liiduvabariikides? Niivõrd ilmseid edulugusid pole just palju ning seda enam vajab legendiks kujunenud kunstiõpetaja Leo Tõnissoni fenomen nüüd omakorda uurimist. Ajastut aitavad tajuda Tõnissoni tsitaadid, mille mõte on aktuaalne ka tänasel päeval.

Artikkel on osa magistritöö uurimusest, mis valmib 2015. aasta kevadel. Siinne materjal puudutab nii kunstiõpetuse ajalugu kui ka teadust, andes tugeva sõnumi meie kaasaega: kunstiõpetus on endiselt tähtis ja selle õiglane maht kooli õppekava proportsioonis väärrib võitlemist.

Muutuste vajadus

1960. aastate alguses oli 24. Keskkool, tänane Tallinna Kunstigümnaasium, üsna kasina õppeedukusega tavaline piirkonna kool. Sellist ainet nagu kunstiõpetus ei olnud õppekavas ettenähtud ega ka ette näha. Riiklikus õppekavas oli vaid joonistamine kuni 6. klassini 1 tund nädalas ning üheksandas klassis 1 tund nädalas joonestamist. Kuuekümnendate keskpaiku asendus riiklikus õppekavas aine nimetus joonistamine küll kunstilise kasvatus või kujutava kunstiga, kuid aine maht jääb varieeruvalt enam-vähem endiseks.

Samal ajal tegutsesid 24. Keskkooli juures joonestamisõpetaja Leo Tõnissoni eestvedamisel kunstiringid, mis olid õpilaste seas üsnagi populaarsed.

Aegamisi tekkis aga Leo Tõnissonil mõte, et pelgalt ringidest jääb väheks. Lapse terviklikuks arenguks on vaja hariduses märksa mitmekülgsemat lähenemist. Leo Tõnissoni arvates ainult matemaatika õpetamisest ei piisa kaasaja nõudmistele vastava kodaniku kasvatamiseks.

„Kasvavale põlvkonnale võimalikult laialdaste teadmise õhinas on tundemaailma esteetiline suunamine jäetud mõneti unarusse. Eksaktsete õppedistsipliinide erikaal, võrreldes ülejäänutega, on teaduse-tehnika tormilise evolutsiooni tagajärjel suurem. Ent sellest johtuv tasakaalutus reaali- ja humanitaar esteetilise tsükli ainete vahel teeb problemaatiliseks nende vahelise optimaalse suhte mõju kasvatusprotsessis.” (Tõnisson 1971)

Kuid niisama hakata omapead õppekava muutma ei olnud tol ajal mõeldav. Käidi koos mõttekaaslasega Toomas Lepiksaarega tollase haridusministri Ferdinand Eiseni juures nõu pidamas. Temalt saadi mõte luua eksperimentaalklass ning alustada uurimustööga. Ainult eksperimendiga saadi põhjendada tarbekunsti süvaõppega klassi loomist. Intervjuus Õpetajate Lehele räägib Leo Tõnisson: „*Me pidime ju muutma õppekava, vähendama näiteks matemaatika ja eesti keele nädalatunde ning liitma need kunstiõpetusega.*“ (Lemba 1999)

Haridusjuhtide tähtsus

Tollane haridusminister Ferdinand Eisen väärrib kahtlemata eraldi äramärkimist. Eisen oli Eesti NSV haridusminister tervelt 20 aastat, olles ilmselt kõige haritum ning asjatundlikum haridusminister kaasajani välja, tundes sügavat huvi hariduse ja pedagoogika vastu, uuris eesti kooli ja pedagoogika ajalugu, propageeris kooli uuendusliikumist ja ökoloogilist kasvatust, toetas erikallakute ja fakultatiivkursuste loomist ja 11-klassilise kooli jätkumist, põhjendades selle vajadust vene keele õppimisega. Eiseni eestvedamisel asutati, Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituut (PTUI), millele lisandus peagi Ühiskondlik Pedagoogika Uurimise Instituut (ÜPUI), kus teiste ärksamate uurimishimuliste õpetajate seas tegutses oma uurimuste ja eksperimentidega kunstihariduse teemadel ka Leo Tõnisson.

Ühiskondlik Pedagoogika Uurimise Instituut arenes välja õpetajate kasvatusteaduslikust seminarist, mis toimus esimest korda 1962. aastal. Seminar pidi ette valmistama, toetama õpetajate pedagoogika-alast uurimustööd. Samas jõuti järeldusele, et paarist seminarist jääb väheks ja uurijatega on vaja tegeleda pikemalt ning põhjalikumalt.

Aastal 1964 alustati uue grupiga ning nimetati seda pedagoogiliseks uurimiskursuseks. Töö toimus erinevates sektiioonides, neist kõnekam tänasele lugejale: õppetöö individualiseerimine ja aktiveerimine. Kuna uurijad soovisid jätkata, organiseeriti uus kolme aastane jätkukursus, millest kujunes välja uurimiskursuste kaheetapiline süsteem. Kuid ka peale seda ei tahtnud uurijad õpetajad n-ö lahku minna, mis viis lõpuks välja ÜPUI moodustumisele. Leo Tõnisson oli üks neist esimestest kursustel osalejatest, kes ei tahtnud uurimiskursustest lahkuda ja üsna pea oli ta ise juba sektsiooni juhendaja, jätkates ka oma uurimustega tööõpetuse ja kunstihariduse teemadel.

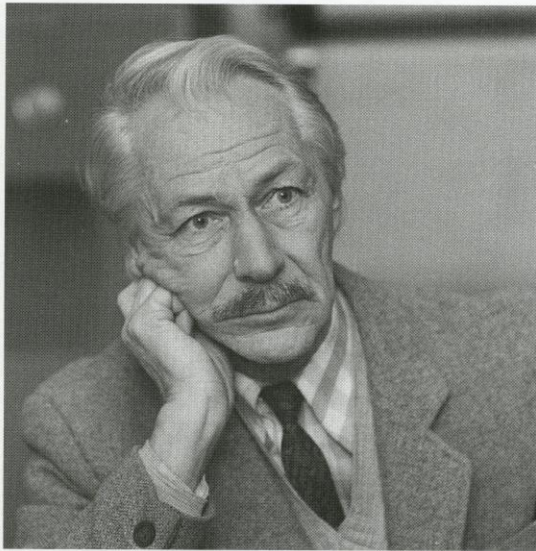
PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K 45441-219

EBE
LINDORG

Haridus:
Tallinna Ülikool,
kunstiõpetaja eriala magistrant.

Töö:
Antsla Kultuuri- ja Spordikeskus
Võrumaal, dekoraator ja
loovusringi juhendaja.

Valikud ja põhjendused

Kunstiõpetuse sidumine tarbekunstiga oli osaliselt seotud põhjenduste otsimisega kunsti süvaõppele, NL-is oli tarvis disainereid ja kunstnikke, kes vastaksid tootmise „tormilise“ arenguga kaasnevatele vajadustele. Kunstiõpetuse sidumine tööõpetusega, ehk tarbekunsti õpetamine, võimaldas oluliselt kunsti osakaalu tõsta nii ainemahus, kui oli ka oluliseks lisaargumendiks kunstiõpetuse õpetamise vajalikkusele. „Nõustagem, et tööoskuste ja ilunõudluse sünkroonsust tuleb pidada oluliseks faktoriks tulevase isiksuse kujunemisprotsessis. Kas nimetada kunstiõpetuse lähedust tööõpetusele tarbekunsti- või disaini aluste õpetamiseks, pole oluline. Tähtis on nende õppeainete omavahelise tiheda läbipõimituse sisuline realiseerimine.“ (Tõnisson 1982)

Ka rõhutab Leo Tõnisson oma artiklites pidevalt rahvakunsti õpetamise olulisust tarbekunsti juures, mis oli ka ilmselt tol ajal oluliseks õlekõrreks oma kultuuri, rahvuslikkuse ja rahvuse säilitamisel.

Niisiis, nagu mainisin, hakati 24. Keskkoolis Leo Tõnissoni eestvedamisel läbi viima eksperimenti, milles mõõdeti kunstiõpetuse mõju lapse intellektuaalsele, esteetilisemale, eetilisele ja emotsionaalsele arengule. 1965. aastal komplekteeriti esimene kunsti süvaõppega klass. I klassi võeti tavalisi piirkonna lapsi, kelle vanemad arvasid, et nende laps võiks käia kunstikallakuga klassis. Mingeid eelnevaid katseid ei olnud. Paralleelselt toimus õppetöö ka tavaklassis, kus kunstiõpetuse osakaal jäi endisele tasemele, nii nagu riiklikus õppekavas ette nähtud. Juba järgmisel aastal avati kunstiklass ka 9. klassis, sedakorda juba katsetega, selekteerides vastavate eeldustega õpilased.

Eeskuju teistele liiduvabariikidele

Eksperimendid ja uurimused ei jäänud aga siiski pelgalt kattevarjuks lastele kunsti õpetamisel, vaid mängisid edaspidi olulist rolli kogu NSVL kunstihariduse edendamises. Eksperimendi käigus väljatöötatud õppekavad võeti üle või aluseks nii mõneski teises

Tallinna 24. Keskkooli joonistusõpetaja Leo Tõnisson. Jaanuar 1985. Foto Verner Puhm. EFA.251. 0-123839.

Kunstiõpetaja aastapreemia annab Tallinna 24. Keskkooli kunstiõpetajale Leo Tõnissonile (vasakul) üle Eesti NSV Kunstnike Liidu sekretär Heinrich Valk. Aplodeerivad Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi rektor Jaan Vares ja Eesti NSV haridusminister Elsa Gretškina. Aprill 1983. Foto: Kalju Suur. EFA. 349.0-116287.

liiduvabariigis. Kaasani 1973. aasta teaduslikpraktilise konverentsi ülevaate artiklis nendib Tõnisson, kui veel mõned aastad tagasi käisid Tatari ANSV haridustegelased Eestis kunstõpetusega tutvumas, siis nüüd „peame ennast tõsiselt pingutama, et õigustada seni osaks saanud tähelepanu“. (Tõnisson 1972)

Eksperiment-uurimistöö

Kohe alguses oli selge, et metoodilistest teadmistest jääb vajaka, ning kuna õppematerjali ei olnud ka ülearu kusagilt võtta, tuli hakata ise seda looma. „...senine õppetöö suunamine ja kunstipedagoogiliste kogemuste empiiriliseks oleks muutunud tõsiselt takistuseks, sest entusiastlikuimas püüdlikkuses esineb parasjagu diletantlikkust. Tekkis ilmne vajadus rakendada uurimismetoodikat õppeprotsessi analüüsimiseks.“ (Tõnisson 1983)

Hakati koguma metoodilist materjali ja seda ka ise looma. Samas jätkus eksperiment – uurimustöö kunstõpetuse mõjust lapse arengule, mis esialgse kattevarju seisusest märksa tõsisema noodi võttis. Ilmselt kasvas süües isu ja nähes positiivseid tulemusi, sooviti neid ka paberil ametlikult ehk teaduslikult tõestada, et sellega kunstõpetuse tähtsust tõestada/tõsta. Alates 1970. aastast uuriti kahe paralleelklassi arengut erinevatest aspektidest lähtuvalt: edasijõudmine õppetöös, ehk üldine õppeedukus, mida kajastasid hinded ja intelligentsuse-, emotsionaalse-, eetilise-, esteetilise areng, mida mõõdeti erinevate testide ja loovtööde võrdlusel.

„Alates 1970/71. õ-a. jälgisime õpilaste esteetilist, emotsionaalse reaktsiooni ja intellektuaalset arengut pikema aja vältel. Lisaks veel õppemeetodite mõjust indiviidile. Arvestasime saadud tulemustega ja tegime korrektsioone senisesse metoodikasse. Kõige olulisem oli aga püstitatud hüpoteesi õigsuse kontrollimine, mis kinnitab kunstõppe positiivset toimet laste vaimsele arengule. Saadud tõendmaterjal oli arvestava väärtusega õppetöö edaspidiseks suunamiseks.“ (Tõnisson 1983)

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K 45441-219

Uurimuse tulemustes nähti kunstõpetuse ilmselgelt positiivset mõju lapse arengule. Kuigi kunstikallakuga klassis oli osade nn põhiainetes mahtu kunstiainetest arvelt vähendatud, olid õpilaste tulemused nendes ainetes, ja ka muudes, paralleelklassiga võrreldes isegi pisut paremad.

„Aastaid tagasi peeti kooli n.ö. „raskete“ hulka kuuluvaks, mida iseloomustas suhteliselt madal õppeedukus ja käitumiskultuur. Õppekasvatustööd karakteriseerivad näitajad püsisid viimaste hulgas rajooni ja linna piires. Esteetiliste õppeainetele, nende hulgas kunstõpetusele, ei pööratud vajalikku tähelepanu.

Vanemad klassid polnud haaratud kunstilise kasvatuses otsemõjust. Tegelik elu näitas, et ilmselt nimetatud puudujäägile vihjasid siin ja seal esinevad negatiivsed nähtused noorte ebakohasest käitumisest, väärast ellusuhtumisest, tühistest püüdlustest ja taotlustest. Need asjaolud olid süüdistavaks asjaoluks koolile.

Kui 1965/66. õppeaastal loodi üks 1. Tarbekunstõpingutega eriklass, ja 1966/67-õ.a. esimene kallakuga 9.klass, siis oli see pöördepunktiks kooli elus. Distsipliini ja käitumiskultuuri paranemine võimaldas senisest rohkem tähelepanu suunata ruumide sisekujundusele, näitlike materjalide eksponeerimisele, õppevahenditele, mis omakorda mõjus õppekasvatustööd soodustava faktorina. Ilmselt on just esteetiliselt kasvatusel siin suuri teeneid.“ (Tõnisson 1971)

Leo Tõnissoni uurimus pälvis suurelt osalt ilmselt tänu Ferdinand Eisenile suurt tähelepanu ning ministeerium suunas Leo Tõnissoni Moskva Pedagoogikateaduste Akadeemia sihtaspirantuuri, kuid kandidaadikraad jäi siiski nii poliitilistel põhjustel, kui ka erinevate arusaamade tõttu teaduslikest uurimismeetoditest, saamata. Siiski oli Tõnissoni aastate pikkune töö vaatamata sellele vilja kandnud ja nõnda, erinevate eksperimentide ja uurimuste varjus kujuneski aegamööda välja tarbekunstikallakuga 24. Keskkool.

„Inimeste avarat teadmishorisont seotakse ühekülgsest ainult intellektuaalsusega. Ometi on ammu mõistetud, et teadmine saab elavaks vaid läbi subjektiivse kogemuse,

1	2	3	4
"SEE EI UNUNE" V 1973			
N ^o	NIMED	KIRJAND	JOONIST.
1	13 Lennart	2	2
1	18 Riid	2	2
1	14 Lennart	2	2
2	6 Kangur	2	2
2	5 Kalan	2	2
4	25 Tõleil	2	2
4	18 Mennat	2	1
4	19 Saar	2	1
6	7 Põrsas	0	0
VI 1973.			
1	13 Ahnen	2	2
1	18 Siinae	2	2
3	3 Anni	2	2
4	7 Mäland	2	2
4	29 Blinane	2	0
4	33 Rebane	2	0
5	25 Karro	2	0
5	5 Paal	2	0
5	12 Andree	1	2
5	19 Mennat	1	2
6	6 Birnin	0	0

«Uhistöö» 67 — 1132 1999

omandades emotsionaalse värvingu. Tunnetekultuuri kasvatamisel koolis on aga juhtiv osa just esteetilistel õppeainetel, sealhulgas kunstõpetusel.“ (Tõnisson 1971)

Kunst on kõikjal meie ümber ja kunstiharidus on see, mis peab kujundama teadlikku tarbijat, elukeskonna kujundajat, loojat, hoidjat. Piisava kunstihariduse korral kujuneb inimene, kes hoolib enda ümbrusest ja teeb teadlikke valikuid selle kujundamisel. “Tunnetusprotsessi selle kanali kaudu kujunebki esteetilis-eetiline hoiak meie elukeskonda: inimsuhtes, suhtumises loodusesse, teaduse omandamisse, töösse, eelkõige aga kultuuri ja kunsti mõistmisse.“ (Tõnisson 1982)

Oma mälestustes 24. Keskkooli kunstikallaku algusaegadest meenutab kunstõpetaja Silvia Kalvik, milliste raskustega kokku puututi. Kuna puudus side välismaailmaga ei olnud vastavasisulist kirjandust, samas puudusid elementaarsemadki õppevahendid, isegi pintsleid ja paberid, kasutati kõikvõimalikke jääke, vanapaberit, harutati kangaid ja sõlmiti lõgu. „Oli ainult meie hea entusiastliku õpetaja Leo Tõnissoni tahe, soov viia ellu kunstõpetus meie koolis. Tema nakatas ka meid, tema teisi kolleege kunstõpetajaid. --- väljaspool kooli nimetatigi meie kooli Leo Tõnissoni kooliks.“ (Kalvik 2011)

Kasutatud allikad:

Kalvik, S. (2011). Mälestusi Tallinna 24. Keskkoolis töötamisest. Tallinn: Käsikiri. EPAM K0044434.

Lemba, M. (1999). Leo Tõnisson: “Tahame või mitte, igaüks meist on seotud oma rahva ja isamaaga.” Õpetajate Leht, 15.jaan.1999.

Raudsepp, L. (1980). Uurimiskursus kui õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise vorme. Nõukogude Õpetaja. EPAM. F50629-1.

Tõnisson, L. (1971). Kunsti ja tööõpetuse suhetest. Nõukogude kool nr 9. Separaat. E. Lindorgi valduses.

Tõnisson, L. (1982). Kunstiõpetus ja aineseoste integratsioon. Ettekanne Kalinini raj. õpetajate augustikuu nõupidamistel plenaaristungil. Tallinn: Käsikiri. E. Lindorgi valduses.

Tõnisson, L. (1982). Artikkel Kaasani konverentsist Nõukogude Koolile. Tallinn: Käsikiri. E. Lindorgi valduses.

Tõnisson, L. (1983). Kunstiõpetuse kujunemine süsteemiks. Tallinn: Käsikiri. E. Lindorgi valduses.

Varik, V. (2014). Endine haridusminister ja pedagoogikateadlane Ferdinand Eisen 100. (17.11.2014). <http://www.tlu.ee/et/uudised/2591/endine-haridusminister-ja-pedagoogikateadlane-ferdinand-eisen-100>